

**ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ
DÁMASO RUIZ-JARABO COLOMER**

της 9ης Νοεμβρίου 1999 *

I — Εισαγωγή

1. Διάφορα όργανα εκπροσωπήσεως του προσωπικού μιας εταιρίας οπτικοακουστικής παραγωγής που είχε λάβει κρατική ενίσχυση βάλλουν κατά της νομιμότητας της αποφάσεως της Επιτροπής που την κήρυξε ασυμβίβαστη με την κοινή αγορά, ασκώντας την προσφυγή του άρθρου 173, τέταρτο εδάφιο, της Συνθήκης ΕΚ (νυν, κατόπιν τροποποιήσεως, άρθρου 230 ΕΚ). Δεν πιστεύω ότι η νομολογιακή ερμηνεία αποτελεί τον καλύτερο τρόπο για να αποτυπωθεί η κοινωνική διάσταση των Συνθηκών σε επίπεδο διαδικασίας. Πιστεύω εντούτοις ότι η παρούσα αίτηση αναιρέσεως πρέπει να διασαφηνίσει την ερμηνεία του Δικαστηρίου σχετικά με τις προϋποθέσεις της ενεργητικής νομιμοποιήσεως των ιδιωτών τους οποίους αφορά άμεσα και ατομικά μια απόφαση της οποίας δεν είναι αποδέκτες. Θα ήταν πράγματι ευκαίριο, όσον αφορά τη νομιμοποίηση, να αντικατασταθεί η παρούσα περιπτώσιολογική νομολογία από γενικότερα και σταθερότερα κριτήρια.

II — Τα πραγματικά περιστατικά

2. Σύμφωνα με την αναιρεσιβαλλόμενη διάταξη του Πρωτοδικείου, τα πραγματικά περιστατικά της παρούσας υποθέσεως συνοψίζονται ως εξής:

«Η Société française de production (στο εξής: SFP) είναι εταιρία που ελέγχεται από το γαλλικό δημόσιο και της οποίας η κύρια δραστηριότητα είναι η παραγωγή και η μετάδοση προγραμμάτων τηλεοράσεως.

Με αποφάσεις της 27ης Φεβρουαρίου 1991 και της 25ης Μαρτίου 1992, η Επιτροπή ενέκρινε δύο πράξεις χορηγήσεως ενισχύσεων από τις γαλλικές αρχές προς την SFP που πραγματοποιήθηκαν μεταξύ των ετών 1986 και 1991, συνολικού ύψους 1 260 εκατομμυρίων γαλλικών φράγκων (FF).

Στη συνέχεια το δημόσιο ενήργησε και πάλι υπέρ της SFP και της κατέβαλε 460 εκατομμύρια FF το 1993 και 400 εκατομμύρια FF το 1994. Αρκετές ανταγωνίστριες εταιρίες, θεωρώντας ότι θίγονται από τις χαμηλές τιμές που εφαρμόζει η SFP χάρη στην

* Γλώσσα του πρωτοτύπου: η ισπανική.

ενίσχυση που λαμβάνει, υπέβαλαν καταγγελία στην Επιτροπή στις 7 Απριλίου 1994.

Με απόφαση της 16ης Νοεμβρίου 1994, η Επιτροπή κίνησε τη διαδικασία του άρθρου 93, παράγραφος 2, της Συνθήκης ΕΚ για τις δύο τελευταίες ενισχύσεις που καταβλήθηκαν το 1993 και το 1994 και, με την ανακοίνωση 95/C 80/04¹, κάλεσε τη Γαλλική Κυβέρνηση και τους ενδιαφερομένους να διατυπώσουν τις παρατηρήσεις τους. Ζήτησε επίσης από τη Γαλλική Κυβέρνηση να της διαβιβάσει σχέδιο αναδιαρθρώσεως και να δεσμευθεί ότι δεν θα διαθέσει άλλους κρατικούς πόρους στην SFP χωρίς προηγούμενη έγκριση της Επιτροπής. Οι γαλλικές αρχές διατύπωσαν τις παρατηρήσεις τους με έγγραφο της 16ης Ιανουαρίου 1995.

Με απόφαση της 5ης Μαΐου 1996, για την οποία εκδόθηκε η ανακοίνωση 96/C 171/03², η Επιτροπή αποφάσισε να επεκτείνει τη διαδικασία ώστε να καλύψει και νέες κρατικές ενισχύσεις, ύψους 250 εκατομμυρίων FF, τη χορήγηση των οποίων ανήγγειλαν οι γαλλικές αρχές στις 19 Φεβρουαρίου 1996.

Μετά την κίνηση της διαδικασίας, η Επιτροπή δεν έλαβε παρατηρήσεις από άλλα κράτη μέλη ή από άλλους ενδιαφερομένους.

Στις 2 Οκτωβρίου 1996 η Επιτροπή εξέδωσε την απόφαση 97/238/ΕΚ, σχετικά με ενίσχυση που χορήγησε η Γαλλική Κυβέρνηση στην εταιρία οπτικοακουστικής παραγωγής Société française de production³ (στο εξής: απόφαση ή προσβαλλομένη απόφαση). Με την απόφαση αυτή, η Επιτροπή θεώρησε ότι η επίδικη ενίσχυση, συνισταμένη σε επανειλημμένες πληρωμές που πραγματοποιήθηκαν κατά την περίοδο 1993-1996, συνολικού ύψους 1 δισεκατομμυρίου 110 εκατομμυρίων FF ήταν παράνομη, διότι χορηγήθηκε κατά παράβαση της διαδικασίας περί προηγούμενης γνωστοποίησης που προβλέπει το άρθρο 93, παράγραφος 3, της Συνθήκης. Η Επιτροπή θεώρησε ότι η εν λόγω ενίσχυση ήταν ασυμβίβαστη με την κοινή αγορά, διότι δεν ενέπιπτε σε καμιά από τις παρεκκλίσεις που προβλέπει το άρθρο 92, παράγραφος 3, στοιχεία γ' και δ', της Συνθήκης. Κατά συνέπεια, κάλεσε τη Γαλλική Κυβέρνηση να προβεί στην ανάκτηση της ενισχύσεως εντόκως για το διάστημα μεταξύ της χορηγήσεώς της και της ημερομηνίας επιστροφής των σχετικών ποσών.»

III — Η διαδικασία ενώπιον του Πρωτοδικείου

3. Με δικόγραφο που κατέθεσε στη Γραμματεία του Πρωτοδικείου στις 24 Ιουνίου 1997, το Comité d'entreprise de la SFP, το Syndicat national de radiodiffusion et de télévision CGT, το Syndicat unifié de radio et de télévision CFDT, το Syndicat national Force ouvrière de radiodiffusion et de télévision και το Syndicat national de l'encadrement audiovisuel CFE-CGC άσκησαν προσφυγή κατά της αποφάσεως, βάσει του άρθρου 173 της Συνθήκης. Σύμφωνα με το άρθρο 114, παράγραφος 1, του Κανονισμού Διαδικασίας του Πρωτοδικείου, η

1 — ΕΕ 1995, C 80, σ. 7.

2 — ΕΕ 1996, C 171, σ. 3.

3 — ΕΕ 1997, L 95, σ. 19.

Επιτροπή προέβαλε ένσταση απαραδέκτου, επί της οποίας οι προσφεύγουσες κατέθεσαν τις παρατηρήσεις τους.

Θα αναλύσω διαδοχικά καθένα από τα επιχειρήματα αυτά, εξετάζοντας πρώτα ένα σημαντικό ζήτημα που θέτουν εκ προοιμίου οι αναιρεσείουσες.

4. Στις 18 Φεβρουαρίου 1998 το Πρωτοδικείο εξέδωσε διάταξη με την οποία έκανε δεκτή την ένσταση της καθής, απέρριψε την προσφυγή ως απαραδέκτη και καταδίκασε τις προσφεύγουσες στα δικαστικά έξοδα.

α) *Επί του ζητήματος που τίθεται εκ προοιμίου με την επιχειρηματολογία των αναιρεσείουσών*

6. Οι αναιρεσείουσες ισχυρίζονται, εκ προοιμίου, ότι, ενώ στον τομέα συγκεντρώσεως των επιχειρήσεων η Επιτροπή δρα αποκλειστικά στον τομέα του ανταγωνισμού, στο πλαίσιο των κρατικών ενισχύσεων πρέπει να δρα λαμβάνοντας τα κατάλληλα μέτρα για την τήρηση, επιπλέον, των γενικών στόχων της Κοινότητας, μεταξύ των οποίων καταλέγονται οι αφορώντες «ένα υψηλό επίπεδο απασχολήσεως και κοινωνικής προστασίας» [άρθρο 2 της Συνθήκης ΕΚ (νυν, κατόπιν τροποποιήσεως, άρθρο 2 ΕΚ)]. Η υποχρέωση αυτή αποτελεί συνέπεια της δυνατότητας που διαθέτει η Επιτροπή, στον τομέα ελέγχου των ενισχύσεων, να απαγορεύει ή να επιβάλλει επιλογές γενικής πολιτικής. Ως παράδειγμα, οι αναιρεσείουσες επικαλούνται την υπόθεση σχετικά με το γαλλικό Εθνικό Ταμείο Απασχολήσεως⁴.

IV — Η αίτηση αναιρέσεως

5. Οι οργανώσεις που άσκησαν την αίτηση αναιρέσεως ισχυρίζονται, πρώτον, ότι το Πρωτοδικείο προέβη σε εσφαλμένη ερμηνεία του άρθρου 173, τέταρτο εδάφιο, της Συνθήκης, κρίνοντας ότι η απόφαση της Επιτροπής που κηρύσσει την κρατική ενίσχυση ασυμβίβαστη με τη κοινή αγορά δεν αφορά ατομικά τα αναγνωρισμένα όργανα εκπροσωπήσεως των εργαζομένων της επιχείσεως που έλαβε την ενίσχυση αυτή.

7. Συμφωνώ ότι το ερώτημα ποιο είναι οι φυσικοί αποδέκτες του κοινοτικού συστήματος κρατικών ενισχύσεων έχει, στην υπό κρίση υπόθεση, αποφασιστική σημασία. Θα επανέλθω πιο κάτω, όταν θα εξετάσω αν η απόφαση της Επιτροπής αφορά ατομικά τις αναιρεσείουσες. Εν πάση περιπτώσει, οι

Οι αναιρεσείουσες φρονούν επίσης ότι η διάταξη του Πρωτοδικείου είναι νομικός εσφαλμένη, διότι έκρινε ότι η απόφαση της Επιτροπής της 5ης Μαΐου 1996 δεν τις αφορούσε άμεσα.

4 — Απόφαση της 26ης Σεπτεμβρίου 1996, C-241/94, Γαλλία κατά Επιτροπής (Συλλογή 1996, σ. I-4551).

ισχυρισμοί των ανααιρεσειουσών, αν και παρουσιάζουν ενδιαφέρον, μοιάζουν περισσότερο με προτάσεις νομοθετικής πολιτικής παρά με ερμηνεία της υφισταμένης επί του παρόντος νομοθεσίας.

8. Ούτε στις Συνθήκες ούτε στη νομολογία του Δικαστηρίου απαντούν στοιχεία από τα οποία να προκύπτει ότι, στον τομέα των κρατικών ενισχύσεων, η δράση της Επιτροπής και ο έλεγχος της νομιμότητάς της πρέπει να συνάδει με τους γενικούς στόχους της Κοινότητας, και ιδίως με τους στόχους κοινωνικού χαρακτήρα, σε μεγαλύτερο βαθμό από ό,τι στους υπόλοιπους τομείς της κοινοτικής δραστηριότητας, όπως στον τομέα του ελέγχου των συγκεντρώσεων επιχειρήσεων. Σε όλους αυτούς τους τομείς, ο πρωταρχικός στόχος της κοινοτικής πολιτικής είναι η διατήρηση ενός πραγματικού επιπέδου ανταγωνισμού.

Από την υπόθεση του γαλλικού Εθνικού Ταμείου Απασχολήσεως, που επικαλούνται οι αναηρεσίες, δεν είναι δυνατόν να συναχθεί κανένα διαφορετικό συμπέρασμα. Συγκεκριμένα, στην υπόθεση εκείνη, το Δικαστήριο απλώς επιβεβαίωσε τη νομιμότητα της αποφάσεως της Επιτροπής, σύμφωνα με την οποία η συγκεκριμένη παρέμβαση του κράτους, που είχε αναλάβει τα έξοδα απολύσεως και επαγγελματικής αποκαταστάσεως που ατέρρεαν από την αναδιάρθρωση της επιχειρήσεως, συνιστούσε ενίσχυση, αλλά μπορούσε να εξαιρεθεί βάσει του άρθρου 92, παράγραφος 3, στοιχείο γ', της Συνθήκης ΕΚ (νυν, κατόπιν τροποποίησης, άρθρου 87, παράγραφος 3, ΕΚ). Η διάταξη αυτή προβλέπει ότι μπορούν να επιτραπούν ορισμένες ενισχύσεις «για την προώθηση της αναπτύξεως ορισμένων οικονομικών δραστηριοτήτων ή οικονομικών περιοχών, εφόσον δεν αλλοιώνουν τους όρους των συναλλαγών κατά τρόπο που θα αντέκειτο προς το κοινό συμφέρον». Όπως

προκύπτει από την ίδια απόφαση του Δικαστηρίου⁵, η Επιτροπή, για την εφαρμογή της διατάξεως αυτής, στηρίχθηκε στη μείωση του παραγωγικού δυναμικού που προέκυψε από την αναδιάρθρωση της επιχειρήσεως, στο γεγονός ότι οι απολυόμενοι εργαζόμενοι ήταν οι κύριοι επωφελούμενοι από την ενίσχυση και στο περιορισμένο ποσό της χορηγηθείσας ενισχύσεως. Αν υπάρχει ένα στοιχείο που να επιβεβαιώνει το συμπέρασμα αυτό, είναι η ευρεία διακριτική ευχέρεια που διαθέτει η Επιτροπή, όταν αποφαινεται επί της συμβατότητας, στηριζόμενη, μεταξύ άλλων, σε κριτήρια κοινωνικού χαρακτήρα⁶.

9. Εν πάση περιπτώσει, ακόμη και αν μπορούσε με βεβαιότητα να δοθεί στο άρθρο 92, παράγραφος 3, στοιχείο γ', της Συνθήκης η ερμηνεία ότι επιτρέπει την έγκριση ενισχύσεων για τη βελτίωση του επιπέδου απασχολήσεως ή της κοινωνικής προστασίας, είναι αμφίβολο αν, γι' αυτόν τον μοναδικό λόγο, το κοινοτικό σύστημα κρατικών ενισχύσεων θα έπρεπε να συναρτάται προς την κοινωνική πολιτική και ακόμη πιο αμφίβολο αν η συνέπεια τούτου θα έπρεπε να είναι ότι οι ίδιοι οι αποδέκτες της κοινωνικής πολιτικής, και ιδίως οι εργαζόμενοι, κατέχουν, στο πλαίσιο των άρθρων 92 και 93 της Συνθήκης ΕΚ (νυν άρθρου 88 ΕΚ), θέση ανάλογη με εκείνη των κύριων υποκειμένων του ανταγωνισμού, δηλαδή των επιχειρήσεων. Συνεπώς, οι εργαζόμενοι — ή οι αναγωνιζόμενοι εκπρόσωποι τους — θεωρητικά νομιμοποιούνται να προσβάλλουν ορισμένη απόφαση μόνον αν αποδεικνύουν ότι η έγκριση ή η απόρριψη ενισχύσεως έχει αποτελέσματα όχι μόνο για

5 — Προπαρατεθείσα απόφαση στην υποσημείωση 4, σκέψη 6.

6 — Ωστόσο, έχω την εντύπωση ότι στην υπόθεση του γαλλικού Εθνικού Ταμείου Απασχολήσεως υπερίσχυαν κυρίως λόγοι σχετικά με τη πρόσβαση του ελεύθερου ανταγωνισμού και όχι με την κοινωνική προστασία.

μια επιχείρηση ή για ένα τομέα, αλλ' έχει, ή μπορεί να έχει, επιπλέον, αρνητικό αποτέλεσμα στο επίπεδο της απασχολήσεως ή της κοινωνικής προστασίας στο σύνολο της Κοινότητας ή σε σημαντικό τμήμα της.

β) *Επί του ζητήματος αν η απόφαση αφορά ατομικά τις αναιρεσείουσες*

Επομένως, αν και αληθεύει ότι το Δικαστήριο αναγνώρισε πολλές φορές ότι η Επιτροπή, όταν εξετάζει τη συμβατότητα συστήματος ενισχύσεων με την κοινή αγορά, μπορεί να λαμβάνει υπόψη λόγους οικονομικού ή κοινωνικού χαρακτήρα, εντούτοις δεν πιστεύω ότι, αντίθετα προς ό,τι ισχυρίζεται η Επιτροπή με το υπόμνημα αντικρούσεως, οι λόγοι αυτοί μπορούν να υποβληθούν, γενικώς, σε δικαστικό έλεγχο. Αφενός, η Επιτροπή διαθέτει στον τομέα αυτό ευρεία διακριτική ευχέρεια· αφετέρου, το κοινοτικό δίκαιο, κατά το παρόν στάδιο της εξέλιξής του, δεν είναι αρκούντως ακριβές ώστε να παρέχει τη δυνατότητα δημιουργίας — οικονομικών ή κοινωνικών — δικαιωμάτων, τα οποία θα μπορούσαν να επικαλεστούν οι ιδιώτες ενώπιον των δικαστηρίων.

11. Με το πρώτο σκέλος του μοναδικού λόγου αναιρέσεως, οι αναιρεσείουσες ισχυρίζονται ότι το Πρωτοδικείο υπέπεσε σε νομική πλάνη, εκτιμώντας ότι η απόφαση της Επιτροπής δεν αφορά ατομικά τα όργανα εκπροσωπήσεως του προσωπικού της επιχείρησης που λαμβάνει ενίσχυση, κατά την έννοια του άρθρου 173, τέταρτο εδάφιο, της Συνθήκης. Το Πρωτοδικείο έδωσε λανθασμένο ορισμό της έννοιας των «προσώπων που η απόφαση αφορά ατομικά» και εκτίμησε λανθασμένα τις ιδιαίτερες περιστάσεις της υπό κρίση υποθέσεως.

12. Θα μου επιτρέψετε να συνοψίσω κατ' αρχάς το σκεπτικό του Πρωτοδικείου επί του ζητήματος αν η εν λόγω απόφαση αφορά ατομικά τις αναιρεσείουσες.

Το Πρωτοδικείο εκτίμησε, πρώτον, ότι οι προσφεύγουσες δεν μπορούσαν να επικαλεστούν λυσιτελώς τη συλλογιστική των αποφάσεων της 27ης Απριλίου 1995, CCE de la Société générale des grandes sources κ.λπ. κατά Επιτροπής⁷ (στο εξής: απόφαση Perrier) και CCE de Vittel κ.λπ. κατά Επιτροπής⁸ (στο εξής: απόφαση Vittel), με τις οποίες έκρινε ότι απόφαση της Επιτροπής κηρύσσουσα μια συγγέντρωση επιχειρήσεων συμβατή με την κοινή αγορά αφορά ατομικά

10. Τελικά, δεν πιστεύω ότι επί του παρόντος το κοινοτικό δίκαιο απαιτεί να αποδώσουμε στον γενικό στόχο ενός υψηλού επιπέδου απασχολήσεως και κοινωνικής προστασίας μεγαλύτερη προσοχή στο πλαίσιο του ευρωπαϊκού συστήματος κρατικών ενισχύσεων απ' ό,τι, για παράδειγμα, στο πλαίσιο του ελέγχου των συγκεντρώσεων.

7 — T-96/92 (Συλλογή 1995, σ. II-1213).

8 — T-12/93 (Συλλογή 1995, σ. II-1247).

τους αναγνωρισμένους εκπροσώπους των εργαζομένων των επιχειρήσεων που εμπλέκονται στη συγκέντρωση αυτή.

Το Πρωτοδικείο εκτίμησε ότι, με τις δύο αυτές αποφάσεις είχε δεχτεί ότι η εν λόγω πράξη αφορούσε ατομικά τους αναγνωρισμένους εκπροσώπους των εργαζομένων των εμπλεκόμενων επιχειρήσεων, διότι ο κανονισμός (ΕΟΚ) 4064/89⁹ τους κατατάσσει ρητά μεταξύ των τρίτων που έχουν επαρκές συμφέρον, ώστε να δικαιούνται να διατυπώσουν την άποψή τους ενώπιον της Επιτροπής κατά τη διοικητική διαδικασία, πράγμα που τους διακρίνει από οποιοδήποτε άλλον τρίτο. Το Πρωτοδικείο κατέληξε ότι, στον τομέα των κρατικών ενισχύσεων, δεν υπάρχει κανονιστική διάταξη με ανάλογο περιεχόμενο.

Το Πρωτοδικείο υπενθύμισε στη συνέχεια ότι ο σκοπός της διαδικασίας του άρθρου 93, παράγραφος 2, της Συνθήκης έγκειται στο να δώσει τη δυνατότητα στην Επιτροπή, αφού αυτή τάξει προθεσμία στους ενδιαφερομένους να υποβάλουν τις παρατηρήσεις τους, να έχει πλήρη πληροφόρηση επί του συνόλου των δεδομένων της υποθέσεως και να συγκεντρώσει όλες τις αναγκαίες απόψεις, προκειμένου να κρίνει αν η υπό κρίση ενίσχυση συμβιβάζεται ή όχι με την κοινή αγορά. Δεν αποκλείεται, συνεπώς, η δυνατότητα των οργανώσεων που εκπροσωπούν τους εργαζομένους της επιχειρήσεως η οποία λαμβάνει ενίσχυση να υποβάλουν στην Επιτροπή, ως ενδιαφερόμενοι κατά την έννοια του άρθρου 93, παράγραφος 2, της Συνθήκης, τις παρατηρήσεις τους, σχετικά με τους λόγους κοινωνικής φύσεως που θα μπορούσε, ενδεχομένως, να λάβει υπόψη του το κοινοτικό αυτό όργανο. Ωστόσο, τούτο δεν αρκεί να τις εξαιτομκεύσει κατά τρόπον

ανάλογο με το κράτος αποδέκτη της αποφάσεως, διότι μόνη η ιδιότητα του ενδιαφερομένου δεν αρκεί να εξαιτομκεύσει τις προσφεύγουσες σε σχέση με κάθε άλλον δυνητικώς ενδιαφερόμενο.

Το Πρωτοδικείο συνεχίζει υπογραμμίζοντας ότι οι προσφεύγουσες ουδέποτε επικοινωνήσαν με την Επιτροπή κατά τη διάρκεια της διοικητικής διαδικασίας για να της υποβάλουν τις παρατηρήσεις τους, ως ενδιαφερόμενοι, επί πτυχών κοινωνικού χαρακτήρα. Αλλ' ακόμη και αν το είχαν πράξει, μόνον αυτό το στοιχείο δεν θα αρκούσε για να τις εξαιτομκεύσει κατά τρόπον ανάλογο με τον αποδέκτη της αποφάσεως, διότι δεν απέδειξαν ούτε ότι η προσβαλλόμενη απόφαση επηρέασε ουσιωδώς τη θέση τους στην αγορά, κατά την έννοια της αποφάσεως Cofaz κ.λπ. κατά Επιτροπής¹⁰, ούτε ότι απόφαση αυτή τις έθιξε υπό την ιδιότητα του διαπραγματευτή, κατά την έννοια των αποφάσεων Van der Kooy κ.λπ. κατά Επιτροπής¹¹ και CIRFS κ.λπ. κατά Επιτροπής¹².

Από τα προεκτεθέντα προκύπτει ότι οι προσφεύγουσες, εφόσον δεν επηρεάστηκαν ουσιωδώς η ανταγωνιστική τους θέση ούτε προσβλήθηκε πραγματικά η δυνατότητα που είχαν, ως ενδιαφερόμενοι κατά την έννοια του άρθρου 93, παράγραφος 2, της Συνθήκης, να υποβάλουν τις παρατηρήσεις τους κατά τη διαδικασία ενώπιον της Επιτροπής — στην οποία εξάλλου δεν μετέσχον —, ουδεμία ζημία μπορούσαν να επικαλεστούν ικανή να αποδείξει ότι η προσβαλλόμενη απόφαση της Επιτροπής είχε επηρεάσει ουσιωδώς την έννομη κατάστασή

10 — Απόφαση της 28ης Ιανουαρίου 1986, 169/84 (Συλλογή 1986, σ. 391).

11 — Απόφαση της 2ας Φεβρουαρίου 1988, 67/85, 68/85 και 70/85 (Συλλογή 1988, σ. 219).

12 — Απόφαση της 24ης Μαρτίου 1993, C-313/90 (Συλλογή 1993, σ. I-1125).

9 — Κανονισμός του Συμβουλίου, της 21ης Δεκεμβρίου 1989, για τον έλεγχο των συγκεντρώσεων μεταξύ επιχειρήσεων (ΕΕ L 395, σ. 1).

τους. Επομένως, δεν μπορούσε να γίνει δεκτό ότι η εν λόγω απόφαση τις αφορούσε ατομικά, κατά την έννοια του άρθρου 173, τέταρτο εδάφιο, της Συνθήκης.

13. Κατά τις αναιρεσείουσες, η νομολογία του Δικαστηρίου περί ενεργητικής νομιμοποίησης των τρίτων τους οποίους αφορά μια απόφαση διαφέρει ανάλογα με το αν πρόκειται για ανταγωνιστική επιχείρηση ή για επαγγελματική οργάνωση. Στην πρώτη περίπτωση, σύμφωνα με τη νομολογία Cofaz, το Δικαστήριο απαιτεί η θέση της προσφεύγουσας επιχείρησης στην αγορά να έχει επηρεαστεί ουσιωδώς από την ενίσχυση που αποτελεί αντικείμενο της προσβαλλομένης απόφασης, ενώ, στη δεύτερη περίπτωση, σύμφωνα με τη νομολογία Van der Kooy, η επαγγελματική οργάνωση πρέπει να έχει θιγεί από την επίδικη πράξη υπό την ιδιότητα του διαπραγματευτή. Υπό τις συνθήκες αυτές, επιβάλλεται, για λόγους συνοχής, ο κοινοτικός δικαστής να ορίσει τα ενδεδειγμένα κριτήρια στην περίπτωση των οργάνων εκπροσώπησης του προσωπικού. Καθόσον η απόφαση αφορά τα όργανα αυτά λόγω των κοινωνικών επιπτώσεών της, προκειμένου να διαπιστωθεί αν τα αφορά ατομικά, θα πρέπει να εξακριβωθεί αν η απόφαση επηρέασε ουσιωδώς τη θέση τους στον τομέα της απασχολήσεως ή, έστω, την ικανότητά τους να διαπραγματευθούν τις κοινωνικές συνέπειες μιας απόφασης, εφόσον οι εκπρόσωποι των εργαζομένων συμμετέχουν εξ ορισμού στις συλλογικές διαπραγματεύσεις.

14. Η Επιτροπή ισχυρίζεται ότι η νομολογία περί ενεργητικής νομιμοποίησης των τρίτων στον τομέα των κρατικών ενισχύσεων, όπως

προκύπτει από τις αποφάσεις Cofaz και Van der Kooy, δεν έχει εφαρμογή στην υπό κρίση υπόθεση, η οποία ακολουθεί διαφορετική λογική. Στις δύο προπαρατεθείσες υποθέσεις οι προσφεύγουσες δρούσαν υπό την ιδιότητα επιχειρηματιών ή διαπραγματευτών, στο πλαίσιο σχέσεων ανταγωνισμού, των οποίων την προστασία επιδιώκει η κοινοτική νομοθεσία περί κρατικών ενισχύσεων. Η διεύθυνση των ορίων του λίγο ως πολύ καθορισμένου από το άρθρο 173, τέταρτο εδάφιο, της Συνθήκης κύκλου προσώπων¹³, για να συμπεριληφθούν, για παράδειγμα, οι διάφοροι δανειστές της επιχείρησης που έχει λάβει την ενίσχυση (τράπεζες, προμηθευτές, πελάτες) ή τα εσωτερικά όργανα εκπροσώπησης (της διεύθυνσης, του προσωπικού, των μετόχων), θα εξομοίωνε την προσφυγή αυτή με *actio popularis*, γεγονός που θα είχε δυσμενείς συνέπειες τόσο από πλευράς διαδικασίας, όσο και από πλευράς ουσίας. Κατά τα λοιπά, η Επιτροπή συμφωνεί με το περιεχόμενο της αναιρεσβαλλομένης διατάξεως του Πρωτοδικείου.

15. Για την ερμηνεία του άρθρου 173, τέταρτο εδάφιο, της Συνθήκης, το σημείο εκκινήσεως πρέπει να είναι ότι η Συνθήκη έχει καθιερώσει ένα καθεστώς περιορισμένης προσβάσεως στον έλεγχο νομιμότητας των αποφάσεων των κοινοτικών οργάνων. Μόνη η διπλή προϋπόθεση ότι η απόφαση αφορά τον ιδιώτη, μη αποδέκτη της απόφασης, άμεσα και ατομικά του δίνει το δικαίωμα ασκήσεως προσφυγής. Δεδομένου ότι είναι αναγκαίο να συντρέχουν και οι δύο προϋποθέσεις, το Δικαστήριο, στην πλειοψηφία των υποθέσεων που έχει επιλύσει, έχει ελέγξει απλώς αν, στη συγκεκριμένη υπόθεση, συντρέχει τουλάχιστον μία απ' αυτές. Αν

13 — Απόφαση της 14ης Νοεμβρίου 1984, 323/82, Intermills κατά Επιτροπής, (Συλλογή 1984, σ. 3809).

τούτο δεν συμβαίνει, δεν εξετάζει, για προφανείς λόγους οικονομίας της δίκης¹⁴, αν πληρούται η άλλη προϋπόθεση. Παρά τη σειρά των λέξεων του άρθρου της Συνθήκης, το Δικαστήριο προτιμά γενικώς να αναλύει το ζήτημα αν η εν λόγω απόφαση αφορά ατομικά τον ενδιαφερόμενο. Πρόκειται για σωστή επιλογή. Συγκεκριμένα, η έννοια της εξατομικεύσεως τρίτου είναι, κατ' αρχήν, πιο αφηρημένη από ό,τι η έννοια της άμεσου επιπτώσεως¹⁵. Ο ορισμός κριτηρίων για την οριοθέτηση των ιδεατών κατηγοριών ιδιωτών τους οποίους αφορά μια απόφαση διευκολύνει περισσότερο την επίτευξη του στόχου της ασφάλειας δικαίου, που πρέπει να διέπει κάθε διάταξη περί προσβάσεως στον δικαστικό έλεγχο, από ό,τι ο ορισμός του άμεσου χαρακτήρα, που εξαρτάται σε μεγαλύτερο βαθμό από τις περιστάσεις της κάθε υποθέσεως. Επιπλέον, στον επίμαχο τομέα, το ζήτημα αν η έγκριση ή η απαγόρευση κρατικής ενισχύσεως επηρέασε άμεσα ένα συγκεκριμένο πρόσωπο έχει, εκ φύσεως, υποθετικότερο χαρακτήρα και, συνεπώς, είναι δυσκολότερο να υποβληθεί σε δικαστικό έλεγχο.

16. Κατά πάγια νομολογία, η οποία ανατρέχει στην απόφαση της 15ης Ιουλίου 1963, Plaumann κατά Επιτροπής¹⁶, τα άλλα πρόσωπα, εκτός του αποδέκτη μιας αποφάσεως, μπορούν να ισχυριστούν ότι η απόφαση τα αφορά ατομικά, προκειμένου να νομιμοποιούνται για την άσκηση προσφυγής στο πλαίσιο του άρθρου 173, τέταρτο εδάφιο, της Συνθήκης, μόνον αν η εν λόγω απόφαση τα θίγει λόγω ορισμένων ιδιαίτερων ιδιοτήτων τους ή μιας

πραγματικής καταστάσεως που τα χαρακτηρίζει σε σχέση με κάθε άλλο πρόσωπο και έτσι τα εξατομικεύει κατά τρόπον ανάλογο προς τον τρόπο εξατομικεύσεως του αποδέκτη.

Ελέγθη, δικαιολογημένα, ότι η θέση που λαμβάνει το Δικαστήριο στο ζήτημα αν μια απόφαση αφορά ατομικά ένα πρόσωπο μεταθέτει το κέντρο βάρους προς τη συγκεκριμενοποίηση των ιδιοτήτων ή των πραγματικών περιστατικών που μπορούν να εξατομικεύσουν επαρκώς τους συγκεκριμένους ιδιώτες. Εν πάση περιπτώσει, το Δικαστήριο προτιμά να αναλύσει την ουσία κάθε υποθέσεως, ερευνώντας αν, σε κάθε μία από αυτές, συντρέχουν οι αναγκαίες προϋποθέσεις. Επιβάλλεται η σημείωση ότι, στο πλαίσιο της ανάλυσεως αυτής, το Δικαστήριο έχει την τάση να στηρίζει την εκτίμησή του σε *πραγματικές καταστάσεις*, προκειμένου να εκτιμήσει αν η εν λόγω απόφαση αφορά ατομικά τον τρίτο ιδιώτη, παραμερίζοντας την πιο αφηρημένη έννοια των *ιδιαιτέρων ιδιοτήτων*. Το Δικαστήριο χρησιμοποιεί την τελευταία αυτή έννοια σχεδόν αποκλειστικά για να απορρίψει τον ισχυρισμό ότι η εν λόγω απόφαση αφορά ατομικά τον ιδιώτη¹⁷, γεγονός που έχει πιθανώς συμβάλει στην επίταση της περιπτωσιολογικής προσεγγίσεως που χαρακτηρίζει τη νομολογία του.

17. Στο πλαίσιο του άρθρου 93 της Συνθήκης ΕΚ¹⁸, οι τρίτοι, για τους οποίους το Δικαστήριο αναγνώρισε ότι μια απόφαση τους αφορούσε ατομικά (και άμεσα), μπορούν, για τους σκοπούς της ανάλυσεως, να καταταγούν σε τρεις κατηγορίες: α) στις επιχειρήσεις που λαμβάνουν, πραγματικά ή

14 — Ή, έστω, «για λόγους οικονομίας της διαδικασίας». Βλ. συναφώς Baran, A., «Direct and individual concern: An almost unsurmountable barrier to the admissibility of individual appeal to the EEC», *Common Market Law Review*, 1974, τόμος 11, αριθ. 2, σ. 191, ιδίως σ. 192.

15 — Και διευκολύνεται έτσι μια εκ πρώτης όψεως εκτίμηση, χωρίς να είναι απαραίτητη η εξέταση της ουσίας της υποθέσεως.

16 — Υπόθεση 25/62 (Συλλογή τόμος 1954-1964, σ. 937).

17 — Βλ. συναφώς τις αποφάσεις Van der Kooy κ.λπ. κατά Επιτροπής, προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 11, σκέψη 15, όσον αφορά τους καλλιεργητές δένδροσκηπτικών, και της 7ης Δεκεμβρίου 1993, C-692, *Federmineralia* κ.λπ. κατά Επιτροπής (Συλλογή 1993, σ. I-6357, σκέψη 16).

18 — Το άρθρο 33 της Συνθήκης ΕΚΑΧ ακολουθεί διαφορετική λογική.

δυναμικά, την επίμαχη κρατική ενίσχυση β) στις ανταγωνιστικές επιχειρήσεις της λαμβάνουσας την ενίσχυση επιχειρήσεως και στις επαγγελματικές τους ενώσεις και γ) σε ορισμένες ενώσεις επιχειρηματιών τις οποίες η απόφαση θίγει υπό την ιδιότητα του διαπραγματευτή. Πρόκειται, εν πάση περιπτώσει, για πρόσωπα τα οποία, σε σχέση με την προσβαλλόμενη πράξη, είναι καθορισμένα ή τουλάχιστον μπορούν να καθοριστούν.

18. Είναι γενικώς αποδεκτό ότι νομιμοποιείται ενεργητικώς η επιχείρηση που λαμβάνει την ενίσχυση ή για την οποία προορίζεται το σχέδιο ενισχύσεως, της οποίας ή του οποίου η συμβατότητα με την κοινή αγορά αποτελεί αντικείμενο της αποφάσεως της Επιτροπής¹⁹.

19. Οι επιχειρήσεις ή ενώσεις επιχειρήσεως που τελούν σε σχέση ανταγωνισμού με την επιχείρηση που λαμβάνει ενίσχυση μπορούν να αποδείξουν ότι η προσβαλλόμενη απόφαση τις αφορά ατομικά, αν συμμετείχαν ενεργά τόσο στον καθορισμό του πολιτικού πλαισίου στο οποίο εντάσσονται οι ενισχύσεις, όσο και στη διαδικασία του άρθρου 93, παράγραφος 2, της Συνθήκης²⁰, ή αν, ενώ συμμετείχαν στη διαδικασία αυτή, η θέση τους στην αγορά επηρεάζεται ουσιωδώς από την ενίσχυση²¹, ή ακόμη όταν η Επιτροπή θεώρησε μια ενίσχυση συμβατή με την κοινή αγορά, χωρίς να κινήσει τη διαδικασία αυτή, εφόσον τα συμφέροντα της

προσφεύγουσας μπορούν να επηρεαστούν από τη χορήγηση της ενισχύσεως²².

20. Παρότι το Δικαστήριο προτίμησε να μην αποφανθεί κατηγορηματικά, πιστεύω ότι μπορεί να ειπωθεί γενικώς και με σχετική βεβαιότητα ότι κάθε επιχείρηση τελούσα σε πραγματικό ανταγωνισμό με την λαμβάνουσα την κρατική ενίσχυση επιχείρηση νομιμοποιείται να ασκήσει προσφυγή ακυρώσεως κατά αποφάσεως σχετικής με την ενίσχυση αυτή, όταν η χορήγηση της τελευταίας μπορεί να βλάψει τη θέση της στην αγορά²³. Συγκεκριμένα, στον βαθμό που σε καθεστώς ελεύθερου ανταγωνισμού κάθε πλεονέκτημα που χορηγείται σε μια επιχείρηση προξενεί ζημία στους ανταγωνιστές της, δεν μπορεί να συναχθεί ότι η ενίσχυση αφορά τους τελευταίους λιγότερο άμεσα ή λιγότερο ατομικά από ό,τι την ευνοούμενη επιχείρηση.

21. Είναι αληθές ότι το Δικαστήριο φαίνεται να απαιτεί, στις περισσότερες υποθέσεις, η επιχείρηση που ισχυρίζεται ότι νομιμοποιείται για την άσκηση της προσφυγής να έχει συμμετάσχει στην προηγούμενη διοικητική φάση, είτε ζητώντας την κίνηση της διαδικασίας είτε υποβάλλοντας παρατηρήσεις, ή τουλάχιστον να είχε δικαίωμα συμμετοχής, εφόσον ανήκει στο ιδεατό σύνολο των «ενδιαφερομένων» που προβλέπει το άρθρο 93 της Συνθήκης. Ωστόσο, η προϋπόθεση αυτή δεν πρέπει να ερμηνευθεί, κατά τη γνώμη μου, ως πρόσθετη προϋπόθεση για την άσκηση προσφυγής, γεγονός που θα αντέκειτο στις διατάξεις του άρθρου 173, τέταρτο εδάφιο, της Συνθήκης.

19 — Βλ. την απόφαση της 17ης Σεπτεμβρίου 1980, 730/79, Philip Morris Holland κατά Επιτροπής (Συλλογή τόμος 1980/III, σ. 16, σκέψη 5), που όμως διμορφυεί την εντύπωση ότι το παραδεκτό της προσφυγής εξαρτάται από την έλλειψη εναντιώσεως του καθού κοινοτικού οργάνου. Αντιθέτως, κατά την προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 12 απόφαση CIRFS κ.λπ. κατά Επιτροπής, η έλλειψη νομιμοποιήσεως προς άσκηση προσφυγής ακυρώσεως αποτελεί λόγο απαραδέκτου δημοσίας τάξεως, κατά την έννοια του άρθρου 92, παράγραφος 2, του Κανονισμού Διαδικασίας και πρέπει, συνεπώς, να εξετάζεται αυτεπαγγέλτως (σκέψη 23).

20 — Απόφαση CIRFS κ.λπ. κατά Επιτροπής, προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 12, σκέψεις 29 και 30.

21 — Απόφαση Sofaz κ.λπ. κατά Επιτροπής, προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 10, σκέψη 25.

22 — Απόφαση της 19ης Μαΐου 1993, C-198/91, Cook κατά Επιτροπής (Συλλογή 1993, σ. I-2487, σκέψεις 24 και 25).

23 — Βλ. συναφώς τις προτάσεις των γενικών εισαγγελέων Lenz, στην υπόθεση Sofaz κ.λπ. κατά Επιτροπής, προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 10, ίδιος σ. 406, και Tesaura, στην υπόθεση Cook κατά Επιτροπής, προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 22, ίδιος σημείο 39.

Συγκεκριμένα, θα προσετίθετο μια προϋπόθεση που δεν προβλέπεται στη Συνθήκη. Επιπλέον, θα ήταν τουλάχιστον περιεργό να εξαρτάται το ουσιαστικό δικαίωμα ασκήσεως συγκεκριμένης προσφυγής από την αναγνώριση ορισμένων διαδικαστικών προνομίων. Γι' αυτόν τον λόγο πιστεύω ότι το Δικαστήριο θεωρεί μάλλον ότι οι προνομίες διαδικαστικού χαρακτήρα αποτελούν ενδείξεις ότι η οικεία πράξη αφορά τους δικαιούχους των προνομίων ατομικά σε σχέση με οποιαδήποτε άλλη επιχείρηση²⁴.

22. Είναι πρόδηλο ότι οι αναιρεσείουσες στην υπό κρίση υπόθεση δεν ανήκουν και δεν ισχυρίζονται ότι ανήκουν σε κατηγορίες που μπορούν να εξομοιωθούν με την κατηγορία των δικαιούχων της ενισχύσεως ή των ανταγωνιστικών επιχειρήσεων. Επιβάλλεται, συνεπώς, να εξεταστούν οι λοιπές περιπτώσεις στις οποίες το Δικαστήριο αναγνώρισε την ύπαρξη ενεργητικής νομιμοποίησης κατά το άρθρο 173, τέταρτο εδάφιο, της Συνθήκης.

23. Συγκεκριμένα, παράλληλα με τη σαφή προαναφερθείσα νομολογία, που ευνοεί ευλόγως τα πρόσωπα που φυσικά δρουν σε περιβάλλον ελεύθερου ανταγωνισμού, τα κοινοτικά δικαστικά όργανα — πάντοτε στα πλαίσια του καθεστώτος των κρατικών ενισχύσεων — αναγνώρισαν την ιδιαίτερη κατάσταση ορισμένων τρίτων σε σχέση με τον αποδέκτη της αποφάσεως προσώπων, τα οποία πρέπει να τυγχάνουν της προστασίας του άρθρου 173, τέταρτο εδάφιο, της Συνθήκης και τα οποία δεν είναι πάντα εύκολο να εντάσσονται σε ένα συνεκτικό

σύστημα. Τούτο αποδεικνύεται κυρίως από τις αποφάσεις στις υποθέσεις Van der Kooy και CIRFS.

24. Σ' αυτό το στάδιο της αναλύσεως, πρέπει να υπομνηστεί ότι το Δικαστήριο δεν αναγνωρίζει, κατ' αρχήν, τη λεγόμενη «συντεχνιακή νομιμοποίηση». Μία πράξη που θίγει τα γενικά συμφέροντα μιας κατηγορίας προσώπων δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι αφορά ατομικά και άμεσα μια οργάνωση που έχει ως αντικείμενο την προστασία των συλλογικών συμφερόντων της κατηγορίας αυτής²⁵. Οι ενώσεις επιχειρήσεων που ασκούν προσφυγή ακυρώσεως δεν έχουν, συνεπώς, μεγαλύτερες προνομίες από ό,τι θα είχε καθεμία από τις επιχειρήσεις που εκπροσωπούν. Το ίδιο ισχύει όσον αφορά τα όργανα εκπροσωπήσεως των εργαζομένων²⁶, τα οποία δεν νομιμοποιούνται ενεργητικά, ακόμη και αν συμμετείχαν στις διαπραγματεύσεις που προηγήθηκαν της προσβαλλομένης πράξεως²⁷.

25. Στην υπόθεση Van der Kooy, ορισμένοι Ολλανδοί καλλιεργητές δενδροκηπευτικών ατομικά, καθώς και ένας οργανισμός δημοσίου δικαίου που εκπροσωπούσε τα γενικά συμφέροντα των επαγγελματιών αυτών, το Landbouwschap, είχαν ασκήσει προσφυγή κατά της αποφάσεως της Επιτροπής που κήρυξε αομιβίβαστη με την κοινή αγορά την ενίσχυση που χορηγούνταν υπό τη μορφή προτιμωσιακής τιμής του φυσικού αερίου για θερμοκήπια. Ο γενικός εισαγγελέας Slynn εκτίμησε ότι η αίτηση έπρεπε να κριθεί αφενός παραδεκτή όσον αφορά τους καλλιεργητές, καθότι η

24 — Βλ. συναφώς Saggio, A., «Appunti sulla ricevibilità dei ricorsi d'annullamento proposti da persone fisiche o giuridiche in base all'art. 173, quarto comma, del Trattato CE», *Scritti in onore di Giuseppe Federico Mancini*, τόμος II, 1998, σ. 879, που μιλάει για «segnale del carattere individuale delle lesioni subite dal ricorrente» (σ. 895).

25 — Απόφαση της 14ης Δεκεμβρίου 1962, 16/62 και 17/62, Confédération nationale des producteurs de fruits et légumes κ.λπ. κατά Συμβουλίου (Σύλλογη τόμος 1954-1964, σ. 829, συνοπτική μετάφραση στα ελληνικά).

26 — Βλ. συναφώς την απόφαση της 18ης Μαρτίου 1975, 72/74, Union syndicale κ.λπ. κατά Συμβουλίου (Σύλλογη τόμος 1975, σ. 141, σκέψη 17).

27 — Απόφαση Union syndicale κ.λπ. κατά Συμβουλίου, προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 26, σκέψη 19.

απόφαση που απαιτούσε την κατάργηση της ενισχύσεως²⁸ τους έθιγε ουσιωδώς, και αφετέρου απαράδεκτη όσον αφορά το Landbouwschap, επ' ευκαιρία του οποίου υπενθύμισε την προαναφερθείσα νομολογία περί «συντεχνιακής νομιμοποίησης». Η λύση που πρότεινε ο γενικός εισαγγελέας εντάσσεται, συνεπώς, στο νομολογιακό σύστημα που περιέγραψα παραπάνω. Το Δικαστήριο ωστόσο δεν συμφώνησε μαζί του.

Το Δικαστήριο, όσον αφορά τους προσφεύγοντες καλλιεργητές, εκτίμησε ότι η απόφαση της Επιτροπής τους αφορούσε μόνο λόγω της αντικειμενικής τους ιδιότητας ως επαγγελματιών του κλάδου, εγκατεστημένων στις Κάτω Χώρες, που είχαν δικαίωμα στην προτιμησιακή τιμή του αερίου, όπως οποιοσδήποτε άλλος καλλιεργητής δενδροκηπευτικών στην ίδια κατάσταση. Επομένως, η απόφαση αποτελούσε ως προς αυτούς μέτρο γενικού περιεχομένου, το οποίο εφαρμόζοταν σε αντικειμενικά προσδιοριζόμενες καταστάσεις και παρήγε έννομα αποτελέσματα για μια κατηγορία προσώπων που οριζόταν κατά τρόπο γενικό και αφηρημένο, και, κατά συνέπεια, η επίδικη απόφαση δεν μπορούσε να θεωρηθεί ότι αφορούσε ατομικά τους προσφεύγοντες²⁹. Το συμπέρασμα αυτό προκαλεί αναπόφευκτα την εντύπωση ότι οι προϋποθέσεις προκειμένου να θεωρηθεί ότι μια πράξη αφορά ατομικά ένα πρόσωπο ποικίλλουν ανάλογα με τον αριθμό των δικαιούχων της ενισχύσεως³⁰, και μάλιστα φαίνεται ακόμη πιο περιέργο αν ληφθεί υπόψη ότι η υπόθεση

αφορούσε, μεταξύ άλλων, την επιστροφή ήδη χορηγηθείσας ενισχύσεως, γεγονός που επέτρεπε την εξατομίκευση όλων των δικαιούχων.

Όσον αφορά το Landbouwschap, το Δικαστήριο υπογράμμισε ότι ο οργανισμός αυτός είχε συμμετάσχει ενεργά στην κινηθείσα βάσει του άρθρου 93, παράγραφος 2, της Συνθήκης διαδικασία και ήταν μεταξύ αυτών που είχαν υπογράψει τη συμφωνία με την οποία είχε καθοριστεί η προτιμησιακή τιμή. Η νομιμοποίησή του αποτελούσε συνεπώς απόρροια της βλάβης που υπέστη υπό την ιδιότητα του διαπραγματευτή των τιμών του αερίου προς όφελος των καλλιεργητών δενδροκηπευτικών³¹. Είναι δύσκολο να μη γίνει δεκτό ότι με τις σκέψεις αυτές αναγνωρίζεται η «συντεχνιακή νομιμοποίηση», την οποία το Δικαστήριο είχε απορρίψει σαφώς.

26. Την απόδειξη ότι η νομολογία Van der Kooy περιβάλλεται με αβεβαιότητα παρέχουν οι προτάσεις του γενικού εισαγγελέα Lenz, όταν παρόμοια ζητήματα ανέκυψαν επ' ευκαιρία της προπαρατεθείσας υποθέσεως CIRFS. Στην υπόθεση εκείνη, η CIRFS, η ένωση των κυριότερων διεθνών παραγωγών συνθετικών ινών, καθώς και, ατομικά, πολλές επιχειρήσεις του τομέα προσέβαλαν τη νομιμότητα της αποφάσεως της Επιτροπής να μην κινήσει τη διαδικασία του άρθρου 93, παράγραφος 2, όσον αφορά ένα σχέδιο ενισχύσεως. Ο γενικός εισαγγελέας πρότεινε αφενός να απορριφθεί ως απαράδεκτη η προσφυγή της CIRFS, δυνάμει των αρχών περί ενεργητικής νομιμοποίησης των ενώσεων επιχειρήσεων, και αφετέρου να κριθεί παραδεκτή η προσφυγή μιας εκ των προσφευγουσών επιχειρήσεων, που είχε συμμετάσχει στη διαδικασία εκδό-

28 — Προπαρατεθείσα απόφαση στην υποσημείωση 11, προτάσεις (Σύλλογη 1988, σ. 245).

29 — Προπαρατεθείσα απόφαση στην υποσημείωση 11, σκέψη 15.

30 — Όπως το Δικαστήριο να μην είχε αποφανθεί με τον ίδιο τρόπο αν «η κατηγορία προσώπων που ορίζεται κατά τρόπο γενικό και αφηρημένο» περιελάμβανε μόνον τρία ή τέσσερα άτομα.

31 — Προπαρατεθείσα απόφαση στην υποσημείωση 11, σκέψεις 21 έως 23.

σεως της προσβαλλομένης απορριπτικής αποφάσεως. Κατά τον γενικό εισαγγελέα Lenz, το γεγονός ότι το Δικαστήριο είχε κρίνει παραδεκτή την προσφυγή του Landbouwschap στην υπόθεση Van der Kooy εξηγείται από το ότι ο οργανισμός αυτός μπορούσε να εξομοιωθεί, ως ένα βαθμό, με την αρχή που χορήγησε την ενίσχυση³².

Το Δικαστήριο προτίμησε ωστόσο να υπογραμμίσει ότι η CIRFS είχε προβεί, προς το συμφέρον των παραγωγών συνθετικών ινών, σε ορισμένες ενέργειες που αφορούσαν την πολιτική αναδιάρθρωσεως του τομέα αυτού, συζητώντας με την Επιτροπή περί της καθιερώσεως, παρατάσεως και προσαρμογής των κανόνων δεοντολογίας στους οποίους υπαγόταν. Εξάλλου, κατά την προ της ασκήσεως της προσφυγής διαδικασία, η CIRFS είχε διαπραγματευθεί ενεργά με την Επιτροπή, υποβάλλοντάς της γραπτές παρατηρήσεις και διατηρώντας στενή επαφή με τις αρμόδιες υπηρεσίες. Για τους λόγους αυτούς, η προσβαλλόμενη απόφαση έθιγε τη CIRFS ως διαπραγματευτή της ρυθμίσεως³³.

Για λόγους οικονομίας της δίκης, το Δικαστήριο έκρινε ότι δεν ήταν αναγκαία η εξέταση της νομιμοποιήσεως των λοιπών προσφευγουσών³⁴.

27. Η παγιωμένη πλέον νομολογία Van der Kooy φαίνεται ότι παρέσχε νέες δυνατότητες για την άσκηση προσφυγών από τρίτους κατά αποφάσεων των κοινοτικών οργάνων. Στον συγκεκριμένο τομέα των κρατικών ενισχύσεων, εκτός από τους επιχειρηματίες, η θέση των οποίων στην αγορά επηρεάζεται ουσιαδώς, νομιμοποιούνται για την άσκηση προσφυγής ακυρώσεως τα πρόσωπα που συμμετείχαν ενεργά στη διαδικασία θεσπίσεως της πράξεως ή του νομικού καθεστώτος στο οποίο εντάσσεται η πράξη αυτή, εφόσον θίγονται υπό την ιδιότητα του διαπραγματευτή.

28. Ομολογώ ότι δεν μπορώ να καταλάβω κατά τι το συμφέρον του απλού διαπραγματευτή — που δεν έχει σχέση με τον ελεύθερο ανταγωνισμό — αξίζει μεγαλύτερη νομική προστασία από ό,τι τα υπόλοιπα έννομα συμφέροντα. Ενόψει του γεγονότος αυτού, είναι κατανοητό ότι οι αναιρεσείουσες φρονούν ότι το Πρωτοδικείο έπρεπε να καθορίσει τα ενδεδειγμένα κριτήρια του παραδεκτού σε σχέση με τα όργανα που εκπροσωπούν το προσωπικό. Ωστόσο, αν τούτο ίσχυε, θα έπρεπε να γίνει δεκτό ότι κάθε έννομο συμφέρον μπορεί να παράσχει δικαίωμα ασκήσεως προσφυγής ακυρώσεως, αντίθετα προς το γράμμα του άρθρου 173, τέταρτο εδάφιο, της Συνθήκης και τη νομολογία του Δικαστηρίου. Από την άλλη πλευρά, το Δικαστήριο δεν μπορεί να αρκестεί να αποφαίνεται κατά περίπτωση, χωρίς να επιδιώξει να προσδώσει ορισμένο βαθμό αφαιρέσεως στη συλλογιστική του, ειδήλλως οι δικαστικές αποφάσεις θα στερούνται την αναγκαία προβλεψιμότητα.

32 — Προπαρατεθείσα απόφαση στην υποσημείωση 12, σημείο 98 των προτάσεων.

33 — Προπαρατεθείσα απόφαση στην υποσημείωση 12, σκέψεις 29 και 30.

34 — Προπαρατεθείσα απόφαση στην υποσημείωση 12, σκέψη 31.

29. Υπ' αυτές τις συνθήκες, θεωρώ χρήσιμη τη διατύπωση ενός γενικού κριτηρίου κοινού στις δύο καταστάσεις στις οποίες δικαιολογείται το παραδεκτό και τις οποίες περιέγραφα πιο πάνω: των ανταγωνιστικών επιχειρήσεων και ορισμένων προσώπων που έχουν δικαίωμα να διαπραγματεύονται. Όπως είδαμε, στην πρώτη περίπτωση, το Δικαστήριο έλαβε υπόψη την προστασία των διαδικαστικών εγγυήσεων, ενώ στη δεύτερη περίπτωση τόνισε τη συμμετοχή της προσφεύγουσας στη διαδικασία θεσπίσεως της πράξεως. Συνεπώς, το αν η πράξη αφορά ατομικά τον τρίτο αποτελεί, γενικώς, συνάρτηση της αντικειμενικής συνεργασίας του κατά την έκδοση της πράξεως την οποία σκοπεύει να προσβάλει. Με άλλα λόγια, η πράξη λογίζεται ότι αφορά ατομικά τα πρόσωπα τα οποία η εκδίδουσα την πράξη αρχή λαμβάνει υπόψη ή, καλύτερα, αυτά που νομίμως έπρεπε να λάβει υπόψη.

Τούτο πίστευε και ο γενικός εισαγγελέας Lenz, διερωτώμενος, με τις προτάσεις του στην υπόθεση CIRFS, επί της σημασίας που έπρεπε να δοθεί στην παρέμβαση του προσφεύγοντος στην υπόθεση, από πλευράς ενεργητικής νομιμοποίησεως, βάσει του άρθρου 173, τέταρτο εδάφιο:

«Νομίζω ότι καταρχάς η προϋπόθεση αυτή συνδέεται στενά με την εξέταση του ιδιαίτερου προστατευτικού σκοπού του κανόνα του ανταγωνισμού, έκφραση του οποίου αποτελούν οι διαδικαστικές εγγυήσεις. Εκτός αυτού, με την εν λόγω προϋπόθεση απαιτείται η προστασία αυτή, σύμφωνα με τις εφαρμοζόμενες διατάξεις, να εξασφαλίζεται ακριβώς με συμμετοχή του ενδιαφερομένου στη διοικητική διαδικασία.

Στην περίπτωση αυτή, η κοινοτική αρχή οφείλει πράγματι να λάβει υπόψη τους ισχυρισμούς του ενδιαφερομένου — όχι μόνο προς το συμφέρον της ορθής εφαρμογής του κοινοτικού δικαίου, αλλά και προς το δικό του συμφέρον»³⁵.

30. Η ίδια συλλογιστική μπορεί να διευρυνθεί, ώστε να περιλάβει τις οργανώσεις στις οποίες το κοινοτικό δίκαιο δίνει το δικαίωμα να συμμετέχουν υπό την ιδιότητα του διαπραγματευτή στη διαδικασία εκδόσεως μιας πράξεως. Όπως και στην περίπτωση των διαδικαστικών εγγυήσεων, το ατομικό τους συμφέρον δεν απορρέει από την προηγουμένη παρέμβαση στη διαδικασία, γεγονός ξένο προς την ουσία της πράξεως, αλλά τόσο το γεγονός ότι η πράξη τις αφορά ατομικά (και συνεπώς νομιμοποιούνται προς άσκηση προσφυγής) όσο και η συμμετοχή τους στη διοικητική διαδικασία οφείλονται στο ότι η κοινοτική αρχή υποχρεούται να *εξετάζει την κατάσταση ορισμένων προσώπων* όταν εκδίδει μια πράξη³⁶.

31. Πιστεύω ότι υπ' αυτό το πρίσμα πρέπει να ερμηνευθούν οι δύο ενδιαφέρουσες απο-

35 — Προπαρατεθείσα απόφαση στην υπομείωση 12, σημείο 90 των προτάσεων.

36 — Η, όπως εξήγησε ο A. Saggio στο προπαρατεθέν έργο στην υπομείωση 24, σ. 902: η ιδιαιτερότητα αυτή «χαρακτηρίζεται από το γεγονός ότι, κατά τη διαδικασία λήψεως της αποφάσεως που οδήγησε στην έκδοση της πράξεως, η συγκεκριμένη κατάσταση ορισμένου προσώπου ελήφθη υπόψη, οπότε η πράξη διαμορφώθηκε, ως ένα βαθμό, σύμφωνα με τις ειδικές απαιτήσεις του προσώπου αυτού».

φάσεις του Πρωτοδικείου της 27ης Απριλίου 1995, Perrier και Vitte!, οι οποίες παρατέθηκαν ανωτέρω. Παρότι εντάσσονται σε διαφορετικό κανονιστικό πλαίσιο — εκείνο του ελέγχου των συγκεντρώσεων — παρέχουν στοιχεία εκτιμήσεως χρήσιμα για την ανάλυση στην παρούσα υπόθεση.

Και οι δύο περιπτώσεις αφορούσαν, καθόσον ενδιαφέρει εν προκειμένω, το ζήτημα αν οι αναγνωρισμένοι εκπρόσωποι των εργαζομένων της εξαγοραζόμενης επιχειρήσεως νομιμοποιούνταν να προσβάλουν την απόφαση της Επιτροπής σχετικά με τη συμβατότητα με την κοινή αγορά της οικείας πράξεως εξαγοράς.

Το Πρωτοδικείο υπογράμμισε ότι το κανονιστικό κείμενο που διέπει τον κοινοτικό έλεγχο των πράξεων συγκεντρώσεως, δηλαδή ο κανονισμός 4064/89, αφενός υποχρεώνει την Επιτροπή να πραγματοποιήσει οικονομικό απολογισμό της επίμαχης συγκεντρώσεως, στο πλαίσιο του οποίου μπορούν να ληφθούν υπόψη, ενδεχομένως, λόγοι κοινωνικής φύσεως (δέκατη τρίτη αιτιολογική σκέψη)³⁷, και αφετέρου κατοχυρώνει ρητά το δικαίωμα ακροάσεως των εκπροσώπων των μισθωτών των οικείων επιχειρήσεων (άρθρο 18, παράγραφος 4). Υπ' αυτές τις συνθήκες, η κατάσταση των εργαζομένων των επιχειρήσεων που αποτελούν αντικείμενο συγκεντρώσεως μπορεί να ληφθεί υπόψη από την Επιτροπή όταν εκδίδει την απόφασή της. Όσον αφορά τον έλεγχο των συγκεντρώσεων, η ρητή μεία των αναγνωρισμένων εκπροσώπων των εργαζο-

μένων μεταξύ των τρίτων που αποδεικνύουν την ύπαρξη ευλόγου συμφέροντος ακροάσεως ενώπιον της Επιτροπής αρκεί για να τους διακρίνει από οποιονδήποτε άλλον τρίτο, χωρίς να χρειάζεται να αποδειχθεί, προκειμένου να κριθεί το παραδεκτό της προσφυγής, αν, τουλάχιστον εκ πρώτης όψεως, αυτή η πράξη συγκεντρώσεως μπορεί να προσβάλει τους κοινωνικούς σκοπούς της Συνθήκης³⁸.

Το Πρωτοδικείο καταλήγει ευλόγως στο συμπέρασμα ότι η ενεργητική νομιμοποίηση των τρίτων που αποδεικνύουν την ύπαρξη ευλόγου συμφέροντος δεν εξαρτάται κατ' ανάγκη από τη συμμετοχή τους στη διοικητική διαδικασία. Η συμμετοχή αυτή συνεπάγεται, το πολύ, τεκμήριο υπέρ του παραδεκτού της προσφυγής³⁹.

32. Από τα προεκτεθέντα προκύπτει ότι η Επιτροπή υποχρεούται, στον τομέα των συγκεντρώσεων — βάσει του κανονισμού 4064/89 — να λαμβάνει ειδικώς υπόψη την κατάσταση του προσωπικού των οικείων επιχειρήσεων. Αυτό το σύνολο προσώπων εξατομικεύεται, επομένως, κατά τρόπο ανάλογο με εκείνον του αποδέκτη της πράξεως που εκδίδει ενδεχομένως η Επιτροπή. Συγκεκριμένα, σε κάθε τομέα δράσης της Κοινοτήτας, τα πρόσωπα, τα οποία κατά τη διαδικασία που κατέληξε στην έκδοση πράξεως είχαν δικαίωμα ακροάσεως προς τον

37 — Κατά τη γνώμη μου, οι λόγοι κοινωνικής φύσεως όχι μόνο μπορούν, αλλά πρέπει να ληφθούν υπόψη, ειδίως η αζρόση των ενδιαφερομένων θα καταστεί απλός τύπος. Η τελική απόφαση θα εξαρτηθεί, προδήλως, από μια πολύπλοκη εκτίμηση των διαφόρων στοιχείων.

38 — Βλ., όσον αφορά την απόφαση Perrier, τις σκέψεις 29 έως 31 και, όσον αφορά την απόφαση Vitte!, τις σκέψεις 39 έως 41.

39 — Βλ., όσον αφορά την απόφαση Perrier, τη σκέψη 36 και, όσον αφορά την απόφαση Vitte!, τη σκέψη 47.

σκοπό της βέλτιστης δυνατής διαμορφώσεως του περιεχομένου της, βάσει ρητής διατάξεως της Συνθήκης ή του παράγωγου δικαίου, διακρίνονται ως εκ τούτου από κάθε άλλο πρόσωπο, η νομική κατάσταση του οποίου μπορούσε να επηρεαστεί από την επίμαχη πράξη. Μπορούν επομένως, βάσει του άρθρου 173, τέταρτο εδάφιο, της Συνθήκης, να ζητήσουν από τον κοινοτικό δικαστή να ελέγξει όχι μόνο αν τηρήθηκαν τα δικαιώματα που τους παρέχουν οι αφορώ- ντες τη διαδικασία κανόνες, αλλά και αν η εκδοθείσα κατά το πέρας της διαδικασίας αυτής απόφαση πάσχει καταφανή πλάνη εκτιμήσεως ή εκδόθηκε κατά κατάχρηση εξουσίας⁴⁰.

κατάσταση των εργαζομένων, τα συμφέρο- ντά τους ή, γενικότερα, οποιονδήποτε λόγο κοινωνικής φύσεως.

34. Υπό τις συνθήκες αυτές, ορθώς το Πρωτοδικείο έκρινε ότι, αφού δεν συντρέχει ουσιώδης επηρεασμός της ανταγωνιστικής θέσεως ούτε πραγματική προσβολή της δυνατότητας των προσφευγουσών να υποβάλουν τις παρατηρήσεις τους κατά τη διαδικασία ενώπιον της Επιτροπής, οι προσφεύγουσες ουδεμία προσβολή μπορούν να επικαλεστούν ικανή να αποδείξει ότι η έννομη κατάστασή τους επηρεάστηκε ου- σιαδώς από την προσβαλλόμενη απόφαση και επομένως, δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι η απόφαση αυτή τις αφορά ατομικά κατά την έννοια του άρθρου 173 της Συνθήκης⁴².

33. Καμία όμως από τις προϋποθέσεις αυτές δεν συντρέχει στην προκειμένη υπόθεση. Όσον αφορά τις κρατικές ενισχύσεις, η πενιχρή υπάρχουσα νομοθεσία (στην ουσία, τα άρθρα 92 και 93 της Συνθήκης)⁴¹, αντίθετα απ' ό τι συμβαίνει στον τομέα των συγκεντρώσεων των επιχειρήσεων, δεν δίνει κανένα ιδιαίτερο δικαίωμα ακροάσεως στους εκπροσώπους των εργαζομένων. Κατά τα λοιπά, καμία διάταξη δεν υπο- χρεώνει την Επιτροπή, όταν εξετάζει τη συμβατότητα ενισχύσεως με την κοινή αγορά, να λαμβάνει ειδικώς υπόψη την

γ) *Επί του ζητήματος αν η απόφαση της Επιτροπής αφορά άμεσα τις αναιρεσείουσες*

35. Με το δεύτερο σκέλος του μοναδικού λόγου αναιρέσεως, οι αναιρεσείουσες ισχυρίζονται ότι το Πρωτοδικείο υπέπεσε σε νομική πλάνη, εκτιμώντας ότι η επίμαχη απόφαση δεν τις αφορούσε άμεσα. Φρονούν ότι η ανάκληση της ενισχύσεως και η ανα- διάρθρωση της επιχειρήσεως που θα πρέπει να τη συνοδεύσει θα έχουν αναπόφευκτα ως συνέπειες την κατάργησης ή θέσεων εργασίας ή

40 — Όπ.π.

41 — Ο κανονισμός (ΕΚ) 994/98 του Συμβουλίου, της 7ης Μαΐου 1998, για την εφαρμογή των άρθρων 92 και 93 της Συνθήκης για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας σε ορισμένες κατηγορίες οριζόντιων κρα- τικών ενισχύσεων (ΕΕ L 142, σ. 1), δεν εφαρμόζεται ούτε χρονικά ούτε ουσιαστικά.

42 — Σκέψη 45 της αναιρεσιβαλλομένης διατάξεως του Πρωτοδικείου.

την απώλεια κοινωνικών πλεονεκτημάτων, που θα επηρεάσουν, εν πάση περιπτώσει, τα δικαιώματα των εργαζομένων, τη συλλογική εκπροσώπηση των οποίων διασφαλίζουν οι αναρρεσείουσες.

τάσει ο νόμος. Εξάλλου, μόνο το γεγονός ότι μια πράξη είναι ικανή να επηρεάσει την ουσιαστική κατάσταση των προσφευγόντων δεν αρκεί για να θεωρηθεί ότι τους αφορά άμεσα⁴⁴.

36. Θα υπενθυμίσω, κατ' αρχάς, τη συλλογιστική του Πρωτοδικείου και θα συνοψίσω σύντομα τα κυριότερα επιχειρήματα των διαδίκων. Δεν θα παραλείψω ωστόσο να υπενθυμίσω στο Δικαστήριο ότι, αν δεχθεί — όπως εγώ — ότι οι αναρρεσείουσες δεν μπορούν εν προκειμένω να επικαλεστούν λυσιτελώς ότι η προσβαλλόμενη απόφαση της Επιτροπής τις αφορά άμεσα, δεν θα είναι αναγκαίο, για λόγους οικονομίας της δίκης, να αναλύσει αν συντρέχουν οι προϋποθέσεις της άμεσης ζημίας⁴³.

Το Πρωτοδικείο εκθέτει εν συνεχεία ότι, ακόμη και αν δεν είχε εκδοθεί η επίμαχη απόφαση, οι μισθωτοί δεν θα διέθεταν καμία εγγύηση κατά της καταργήσεως θέσεων εργασίας ή της μειώσεως των πλεονεκτημάτων τους, γεγονός που αποδεικνύει την έλλειψη αμέσου αιτιώδους συνδέσμου μεταξύ της προσβαλλομένης αποφάσεως και της προσβολής των συμφερόντων των μισθωτών.

37. Με τη διάταξή του, το Πρωτοδικείο επισημαίνει, πρώτον, ότι, προκειμένου η προσβαλλόμενη απόφαση της Επιτροπής να προκαλέσει τις συνέπειες που οι προσφεύγουσες ισχυρίζονται ότι θα επιφέρει, θα ήταν αναγκαίο η οικεία επιχείρηση ή οι κοινωνικοί εταίροι να λάβουν αυτοτελή μέτρα σε σχέση με την απόφαση αυτή, πράγμα που σημαίνει ότι θα διέθεταν κάποια ελευθερία δράσεως. Όσον αφορά τη συλλογική σύμβαση του τομέα, ακόμη και στην περίπτωση καταγγελίας της, οι μισθωτοί διατηρούν τα ατομικά πλεονεκτήματα, αν δεν αντικατασταθεί από νέα σύμβαση εντός της προθεσμίας που

Τέλος, το Πρωτοδικείο εκτιμά ότι τα αιτήματα των προσφευγουσών ενώπιον του κοινοτικού δικαστή εμπίπτουν στην πραγματικότητα στην αρμοδιότητα των εθνικών δικαστηρίων, στο πλαίσιο του ελέγχου νομιμότητας που αυτά καλούνται να ασκήσουν επί των μέτρων εσωτερικού δικαίου που έλαβαν η επιχείρηση ή οι κοινωνικοί εταίροι και τα οποία αποτελούν την άμεση αιτία της προσβολής των δικαιωμάτων των μισθωτών.

43 — Βλ., μεταξύ άλλων, την απόφαση Plaumann κατά Επιτροπής, προ-παρεταθείσα στην υποσημείωση 16.

44 — Με αναφορά στην απόφαση του Δικαστηρίου της 10ης Δεκεμβρίου 1969, 10/68 και 18/68, Eridania κ.λπ. κατά Επιτροπής (Σύλλογη τόμος 1969-1971, σ. 159, σκέψη 7).

38. Με την αίτηση αναιρέσεως ενώπιον του Δικαστηρίου, οι αναιρεσείουσες ισχυρίζονται ότι το περιθώριο διαπραγματεύσεως που διαθέτουν η επιχείρηση και οι κοινωνικοί εταίροι υπάρχει σε σχέση με κάθε μέτρο οικονομικού χαρακτήρα. Οι ανταγωνιστικές επιχειρήσεις της επιχείρησης που έλαβε την ενίσχυση θα μπορούσαν και αυτές να αντιδράσουν μειώνοντας το κόστος παραγωγής, για παράδειγμα, χωρίς τούτο να σημαίνει ότι η οικεία πράξη δεν τις αφορά άμεσα. Όσον αφορά τη συλλογική σύμβαση και την πιθανή καταγγελία της, οι αναιρεσείουσες διευκρινίζουν ότι, στο γαλλικό δίκαιο, μόνο τα ατομικά δικαιώματα μπορούν να διατηρηθούν και τούτο μόνον κατά τη διάρκεια ενός έτους.

Οι αναιρεσείουσες φρονούν, συνεπώς, ότι το Πρωτοδικείο υπέπεσε σε νομική πλάνη, εκτιμώντας ότι η προσβαλλόμενη απόφαση της Επιτροπής δεν επιβάλλει όρους που επηρεάζουν άμεσα τα συμφέροντα των μισθωτών.

39. Κατά την Επιτροπή, η απόφασή της δεν μπορεί να αφορά άμεσα τους εργαζομένους, διότι δεν προδικάζει καθόλου τις διατάξεις κοινωνικού χαρακτήρα που πρέπει να ληφθούν από τη SFP, και απλώς λυπάται για την έλλειψη σχεδίου αναδιαρθρώσεως. Η πολυπλοκότητα των επιλογών για την κατάρτιση του σχεδίου αυτού το καθιστούν αυτόνομη απόφαση σε σχέση με την απόφαση της Επιτροπής. Η αναιρεσιβλητή προσθέτει ότι η απόφαση δεν μπορεί να αφορά άμεσα τις αναιρεσείουσες, εφόσον δεν είναι σε θέση να εκθέσουν ποιες ακριβώς είναι οι βλαπτικές γι' αυτές συνέπειές της. Όσον αφορά τη διατή-

ρηση ή όχι των πλεονεκτημάτων της συλλογικής συμβάσεως, η Επιτροπή υπογραμμίζει ότι η προσβαλλόμενη απόφαση δεν επιβάλλει την καταγγελία της.

40. Πιστεύω ότι το συμπέρασμα του Πρωτοδικείου επί του ισχυρισμού ότι η απόφαση αφορά άμεσα τις προσφεύγουσες είναι βάσιμο. Είναι χρήσιμο να υπομνηστεί, για μία ακόμη φορά, ότι η Συνθήκη απαγορεύει γενικώς κάθε κρατική ενίσχυση που νοθεύει ή απειλεί να νοθεύσει τον ανταγωνισμό διά της ευνοϊκής μεταχειρίσεως ορισμένων επιχειρήσεων ή ορισμένων κλάδων παραγωγής. Στο πλαίσιο του άρθρου 93, παράγραφος 2, της Συνθήκης, η Επιτροπή, αφού διαπιστώσει ότι η ενίσχυση δεν συμβιβάζεται με την κοινή αγορά, μπορεί να αποφασίσει ότι το οικείο κράτος οφείλει να την καταργήσει ή να την τροποποιήσει εντός ορισμένης προθεσμίας. Αυτή η εξουσία τροποποιήσεως ή καταργήσεως, για να έχει πρακτική αποτελεσματικότητα, μπορεί να περιέχει την υποχρέωση απαίτησεως επιστροφής των χορηγηθεισών κατά παράβαση της Συνθήκης ενισχύσεων⁴⁵.

Στην υπό κρίση όμως υπόθεση, η Επιτροπή απλώς έκρινε, με τα άρθρα 1 και 2 της αποφάσεως της 2ας Οκτωβρίου 1996, ότι η ενίσχυση ύψους 1 110 εκατομμυρίων γαλλικών φράγκων στην SFP ήταν παράνομη και ασυμβίβαστη με την κοινή αγορά και

⁴⁵ — Απόφαση της 12ης Ιουλίου 1973, 70/72, Επιτροπή κατά Γερμανίας (Συλλογή τόμος 1972-1973, σ. 609).

κάλεσε τη Γαλλική Κυβέρνηση να απαιτήσει από τη SFP την επιστροφή της εντόκως. Τα έννομα αποτελέσματα της προσβαλλομένης αποφάσεως περιορίζονται σ' αυτές τις λέξεις. Η Επιτροπή δεν απαιτήσε τη μείωση του προσωπικού ούτε την περικοπή των κοινωνικών πλεονεκτημάτων των μισθωτών της επιχειρήσεως και εξάλλου δεν είχε την εξουσία να απαιτήσει τη λήψη τέτοιων μέτρων. Η Επιτροπή διαπίστωσε μόνο, σύμφωνα με τις κατευθυντήριες γραμμές στις οποίες η ίδια είχε αποφασίσει να υποβάλει τη δράση της⁴⁶, ότι δεν συνέτρεχαν οι προϋποθέσεις για την εφαρμογή της εξαιρέσεως του άρθρου 92, παράγραφος 3, στοιχείο γ, της Συνθήκης, όσον αφορά τις ενισχύσεις που μπορούν να χορηγηθούν στις προβληματικές επιχειρήσεις και, ιδίως, ότι δεν είχε καταρτιστεί κανένα σχέδιο αναδιρθρώσεως προκειμένου να μην υπάγεται η κρατική οικονομική συνδρομή στην κατηγορία των λειτούργιων ενισχύσεων. Οι υπόλοιπες παρατηρήσεις της αποφάσεως (σχετικές, για παράδειγμα, με την ανάγκη καταργήσεως της συλλογικής συμβάσεως ή αναζητήσεως νέων εταίρων) δεν συνιστούν πρόσθετες υποχρεώσεις που επιβάλλονται στον αποδέκτη της αποφάσεως, διότι η Επιτροπή, όπως προείπαμε, δεν διαθέτει αυτή την εξουσία. Μοιάζουν περισσότερο με συστάσεις οικονομικού χαρακτήρα, χωρίς κανένα έννομο αποτέλεσμα. Παρότι συνέβαλαν ενδεχομένως στη διαμόρφωση της βουλήσεως της Επιτροπής, οι παρατηρήσεις αυτές κινούνται εντός των ορίων της ευρείας διακριτικής ευχέρειας που πρέπει να αναγνωριστεί στην Επιτροπή στο πλαίσιο του ελέγχου των κρατικών ενισχύσεων.

41. Υπ' αυτές τις συνθήκες, είναι περιττή η λεπτομερής ανάλυση καθενός από τις συνέπειες που έχει, κατά τις αναιρεσείουσες, η απόφαση της Επιτροπής, διότι είναι πρόδηλο ότι οι αναιρεσείουσες δεν απέδειξαν, ούτε καν παρέσχον ενδείξεις συναφώς, ότι η απόφαση αυτή επηρεάζει άμεσα τα συμφέροντα των εργαζομένων. Η κατάργηση θέσεων εργασίας ή η αναδιαπραγματεύση της συλλογικής συμβάσεως επιβάλλονται, ενδεχομένως, όχι εξαιτίας της αποφάσεως της Επιτροπής, αλλ' ως συνέπεια της καταστάσεως της επιχειρήσεως εντός μιας αγοράς που χαρακτηρίζεται από τον ελεύθερο ανταγωνισμό. Επιβάλλεται, συνεπώς, η διαπίστωση ότι, κατά παράφραση της διατυπώσεως της αποφάσεως Alcan Aluminium Raeren κ.λπ. κατά Επιτροπής⁴⁷, η ακύρωση της προσβαλλομένης αποφάσεως «δεν θα παρείχε στις προσφεύγουσες τα πλεονεκτήματα που επίζητούν», υπό την έννοια ότι, ελλείψει σχεδίου αναδιρθρώσεως, η έγκριση της ενισχύσεως δεν θα ήταν ικανή να απομακρύνει τον κίνδυνο καταργήσεως θέσεων εργασίας ή κοινωνικών οφελών.

42. Επομένως, το Πρωτοδικείο ορθώς ερμήνευσε το άρθρο 173, τέταρτο εδάφιο, της Συνθήκης, εκτιμώντας ότι «μια απόφαση διαπιστώνουσα το ασυμβίβαστο μιας ενισχύσεως με την κοινή αγορά και διατάσσουσα την ανάκτησή της δεν μπορεί από μόνη της να προκαλέσει τις προσβαλλόμενες συνέπειες στο επίπεδο και τους όρους απασχολήσεως στην επιχείρηση η οποία λαμβάνει την εν λόγω ενίσχυση»⁴⁸.

46 — Κοινωνικές κατευθυντήριες γραμμές όσον αφορά τις κρατικές ενισχύσεις για τη διάσωση και την αναδιάρθρωση προβληματικών επιχειρήσεων (ΕΕ 1994, C 368, σ. 12).

47 — Απόφαση της 16ης Ιουνίου 1970, 69/69 (Συλλογή τόμος 1969-1970, σ. 325).

48 — Σκέψη 47 της αναιρεσιβαλλομένης διατάξεως του Πρωτοδικείου.

V — Δικαστικά έξοδα

43. Σύμφωνα με το άρθρο 69, παράγραφος 2, του Κανονισμού Διαδικασίας, που

εφαρμόζεται στην αναιρετική διαδικασία δυνάμει του άρθρου 118, ο ηττηθείς διάδικος καταδικάζεται στα δικαστικά έξοδα. Συνεπώς, αν, όπως προτείνω, ο λόγος αναίρεσως που προβάλλουν οι αναιρεσείουσες απορριφθεί, πρέπει να καταδικαστούν στα δικαστικά έξοδα.

VI — Πρόταση

44. Για τους λόγους που εξέθεσα, προτείνω στο Δικαστήριο να απορρίψει την παρούσα αίτηση αναίρεσως κατά της διατάξεως του Πρωτοδικείου της 18ης Φεβρουαρίου 1998 που έκρινε απαράδεκτη την προσφυγή ακυρώσεως κατά της αποφάσεως 97/238/EΚ της Επιτροπής, της 2ας Οκτωβρίου 1996, σχετικά με ενίσχυση που χορήγησε η Γαλλική Κυβέρνηση στην εταιρία οπτικοακουστικής παραγωγής Société française de production, και να καταδικάσει ρητά τις αναιρεσείουσες στα δικαστικά έξοδα.